

Prijedlog

mjera i aktivnosti za ostvarivanje ciljeva reforme tržišta rada definisanih u

Programu ekonomskih reformi Crne Gore 2015-2017

Uvodne napomene

Vlada Crne Gore je na sjednici od 29. januara 2014. godine usvojila Program ekonomskih reformi Crne Gore 2015-2017 i s tim u vezi zadužila Ministarstvo rada i socijalnog staranja da u saradnji sa Ministarstvom finansija, do 18. februara 2015. godine pripreme i Vladi dostave prijedlog mjera i aktivnosti za ostvarivanje ciljeva reforme na tržištu rada definisanih u Programu ekonomskih reformi.

Imajući u vidu da je za ostvarivanje ciljeva reforme tržišta rada neposredno vezano i sa reformom koja se sprovodi u dijelu obrazovanja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja je konsultovalo i Ministarstvo prosvjete.

Program ekonomskih reformi 2015-2017 definisao je da će cilj politike u narednom periodu biti otklanjanje prepreka ekonomskom razvoju, a što će doprinijeti povećanju konkurentnosti ekonomije. Ujedno ovaj dokument je, između ostalih, definisao i određene prepreke u segmentu ljudskog kapitala.

U cilju otklanjanja tih prepreka definisani su ciljevi buduće reforme tržišta rada, a koji se odnose na:

1. Usklađivanje sistema obrazovanja sa zahtjevima tržišta rada, kako bi se prevazišao jaz između ponude i tražnje za znanjem i vještinama;
2. Jačanje aktivnih politika tržišta rada i
3. Povećanje fleksibilnosti na tržištu rada.

U funkciji ostvarenja utvrđenih ciljeva PER je takođe definisao i mjere koje se odnose na:

- razvoj kvalifikacija koje odgovaraju potrebama tržišta rada, a koje su usklađene sa principima nacionalnog okvira kvalifikacija;
- povećanje učešća radne snage u programima cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih;
- unapređenje stručne osposobljenosti mladih;
- unapređenje dizajna i implementacije aktivnih mjera, kroz jačanje modela monitoringa i evaluacije postojećih mjera aktivne politike na tržištu rada;
- povećanje sredstava za finansiranje aktivne politike zapošljavanja i
- unapređenje zakonskog okvira na tržištu rada, u cilju daljeg povećanja fleksibilnosti i mobilnosti na tržištu rada.

Pored prioritarnih mjera definisanih PER-om: Program stručnog osposobljavanja visokoškolaca i Izgradnja inovaciono-preduzetničkog centra „TehnoPolis“ sprovodiće se i:

Mjera 1: Razvoj kvalifikacija koje odgovaraju potrebama tržišta rada, a koje su usklađene sa principima nacionalnog okvira kvalifikacija

Povezanost obrazovanja i tržišta rada, stvaranje uslova da svaki pojedinac stekne vještine i kompetencije, potrebne za lični i profesionalni razvoj i zapošljivost, ključno je za razvoj ljudskog kapitala i glavni su pokretači ekonomskog razvoja.

Uvažavanje osnovnih principa na kojima se bazira Nacionalni okvir kvalifikacija, a koji se odnose na razvoj kvalifikacija baziranih na ishodima učenja, poštovanje procedura i mehanizama obezbjeđenja kvaliteta u procesu

razvoja i sticanja kvalifikacija, dostupnost kvalifikacija, međunarodna uporedivost kvalifikacija i drugo, doprinijeće povećanju mobilnosti onih koji uče i radne snage i unapređenju položaja radne snage na tržištu rada.

Aktivnost 1: *Unapređenje postojećih i razvoj novih alata za istraživanje tržišta rada*

Da bi sektor obrazovanja mogao razviti kvalifikacije koje po sadržaju i obimu odgovaraju potrebama tržišta rada i društva u cjelini, potrebno je da sektor obrazovanja raspolaže sa relevantnim informacijama o kretanjima na tržištu rada, pravcima razvoja pojedinih djelatnosti, trendovima u razvoju pojedinih sektora u razvijenim zemljama, izazovima, kao što je postojanje strukturne neusklađenosti ponude i tražnje i sl. Kroz saradnju svih partnera potrebno je unapređenje postojeće i izrada/unapređenje metodologije, modela i instrumenata za istraživanje tržišta rada, koji su potrebni za usklađivanje ponude različitih tipova kvalifikacija sa potrebama tržišta rada. Takođe, potrebno je obezbjeđenje materijalnih uslova za sprovođenje istraživanja potreba tržišta rada.

Aktivnost 2: *Izrada fleksibilnih, modularizovanih i kreditno vrednovanih obrazovnih programa širokih profila, baziranih na ishodima učenja*

Razvoj u različitim sektorima, standarda zanimanja, standarda kvalifikacije za kvalifikacije različitih nivoa i tipova, kao i ispitnih kataloga za provjeru radi sticanja nacionalne stručne kvalifikacije i izrada fleksibilnih, modularizovanih i kreditno vrednovanih obrazovnih programa širokih profila, baziranih na ishodima učenja, omogućiće brži odgovor obrazovanja na potrebe tržišta rada. Uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta omogućiće da stečene kvalifikacije odražavaju zahtjeve poslodavaca, pojedinca i društva i budu osnov za razvoj ekonomije, bazirane na znanju.

Aktivnost 3: *Učenje na radnom mjestu, uz praktično obrazovanje*

Da bi se pojednicu koji uči, mladom i odraslom, omogućilo sticanje trajnih i primjenjivih znanja, potrebno je proces nastave i učenja organizovati tako da u procesu redovnog obrazovanja učenik odnosno student budu mogućnosti da stečena teorijska znanja primjenjuju u praksi, u realnom radnom okruženju. Za to je, pored odgovarajućih materijalnih uslova u obrazovnim ustanovama, programa i osposobljenih nastavnika, potrebna saradnja sektora obrazovanja i poslodavaca, koji treba da omoguće da se u njihovim preduzećima realizuje praktično obrazovanje.

Aktivnost 4: *Unapređenje profesionalnog razvoja nastavnika u stručnom obrazovanju*

Osposobljavanje i usavršavanje nastavnika u inicijalnom i kontinuiranom obrazovanju izvodiće se u više pravaca:

- Osposobljavanje nastavnika za korišćenja savremenih metoda za prenošenje znanja;
- Osposobljavanje nastavnika za realizaciju nastave u kojoj će učenici steći ključne kompetencije i vještine vođenja karijere;
- Osposobljavanje nastavnika za unapređenje didaktičko-metodičkih znanja za rad sa mladim i odraslim.

Mjera 2: Povećanje učešća radne snage u programima cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih

Koncept cjeloživotnog učenja je vodeći princip u svim nivoima obrazovanja. Cjeloživotno učenje nije izdvojen sistem koji teče paralelno sa formalnim obrazovanjem, već je formalno obrazovanje dio cjeloživotnog učenja. Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama („Službeni list CG“ br. 80/08) otvorio je put za priznavanje neformalno stečenih znanja unutar formalnog obrazovanja i povezivanje sa njim i omogućio odraslim, bez formalnog obrazovanja, sa odgovarajućim znanjima, da ta znanja mogu da dokažu i steknu javno važeću ispravu o nacionalnoj stručnoj kvalifikaciji.

Odraslim koji imaju kvalifikaciju nivoa obrazovanja, ali ta kvalifikacija nije tražena na tržištu rada, certificiranje stručnih kvalifikacija omogućava sticanje kvalifikacije koja obezbeđuje bolji položaj na tržištu rada. Certificiranje stručnih kvalifikacija omogućava licima sa nižim nivoom obrazovanja, nezaposlenim i licima koja su rano napustila obrazovanje da steknu osnovnu stručnu kvalifikaciju (kvalifikaciju za prvo zanimanje) ili da se prekvalifikuju ili dokvalifikuju.

Aktivnost 1: Promovisanje cjeloživotnog učenja

Promovisanje važnosti, potrebe i prednosti cjeloživotnog učenja i realizovanje promotivnih kampanja, sajмова, obilježavanje Dana pismenosti, Dana starih i sl, ali i Nacionalnog okvira kvalifikacija, koji kroz svoje principe i ciljeve može unaprijediti sistem kvalifikacija i učiniti ih dostupnim različitim ciljnim grupama. Neophodni su za podsticanje građana za aktivno učešće u programima cjeloživotnog učenja.

Aktivnost 2: Proširivanje obrazovne ponude programima različitog tipa

Kako bi obrazovanje i učenje bilo dostupno što većem broju građana, njihovim potrebama i mogućnostima, podsticalo građane za aktivno uključivanje u programe cjeloživotnog učenja, potrebno je kontinuirano pripremati različite programe. Programska ponuda treba da obuhvati, pored programa iz određenih stručnih oblasti koji omogućavaju sticanje kvalifikacija, tako i one koji omogućavaju sticanje znanja i vještina o aktivnom građanstvu, održivom razvoju, ličnom razvoju pojedinca, aktivnom starenju, preduzetništvu i dr.

Aktivnost 3: Poboljšanje pristupa osposobljavanju i sticanju kvalifikacijama za različite ciljne grupe

Stvaranje uslova za sticanje nacionalnih stručnih kvalifikacija i kvalifikacije nivoa obrazovanja različitim ciljnim grupama, informisanje i savjetovanje pojedinaca iz različitih ciljnih grupa o mogućnosti sticanja kvalifikacija različitih tipova, stvaranje uslova za vrednovanje nacionalnih stručnih kvalifikacija u sticanju kvalifikacije nivoa obrazovanja, uz stvaranje jedinstvene baze podataka o učešću građana u programima cjeloživotnog učenja, uticanje na povećanje učešća radne snage u programima cjeloživotnog učenja, a samim tim i pobođljati njihov položaj na tržištu rada.

Mjera 3: Unapređenje stručne osposobljenosti mladih

Problem nezaposlenosti mladih je aktuelan ne samo u Crnoj Gori, već i šire. U dokumentu „Uspostavljanje garancija za mlade“ kojeg su, na prijedlog Evropske Komisije, donijeli Evropski Parlament i Evropski Savjet, navedeno je da se i u najrazvijenijim državama mladi teško uključuju na tržište rada. Parlament i Savjet su pozvali države članice da obezbijede garancije za mlade tj. da „obezbijede mjere za poboljšanje zapošljavanja mladih koji, u periodu od četiri mjeseca nakon završetka formalnog obrazovanja, ukoliko su nezaposleni, da dobiju kvalitetnu ponudu za zaposlenje, dalje obrazovanje, odrađivanje pripravničkog staža ili stručno osposobljavanje“. Dodatno, problem nezaposlenosti mladih prepoznat je i kroz Milenijumske razvojne ciljeve.

S obzirom da se uvidjelo da je broj mladih ljudi u Crnoj Gori koji su nezaposleni u stalnom porastu, kao i da su mogućnosti za pronalaženje zaposlenja ograničene, odlučno se djelovalo u cilju poboljšanja znanja i vještina, odnosno mladih sa stečenim visokim obrazovanjem, koji nisu imali radno iskustvo, kroz Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem.

Zahvaljujući ovom Programu 7.955 lica sa stečenim visokim obrazovanjem dobilo je priliku da se stručno osposobi tokom 2013 i 2014. Treći ciklus otpočeo je 15. januara 2015. godine i uključeno je 3 500 osoba.

Aktivnost 1: Unapređenje Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem

U cilju da Program stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem bude davao veće rezultate treba sagledati mogućnosti za njegovo unapređenje. S obzirom da je u toku treći ciklus Programa trebalo bi

izvršiti analizu učesnika, kako poslodavaca, tako i korisnika od početka realizacije i uzeti u obzir praksu drugih zemalja kako bi se efekti realizacije Programa uvećali.

Aktivnost 2: Izrada studije o kompetencijama koje su odredile da određena lica dobiju zaposlenje

U cilju unapređenje obrazovnog sistema u Crnoj Gori na način da se mladi ljudi pripremaju za tržište rada i imaju tražene vještine, neophodno je uraditi analizu kompetencija lica koja su nakon završenog programa ostala zaposlena, u odnosu na lica koja nisu dobila zaposlenje. Ova studija bi trebala da pokaže koje su to vještine i znanja preovladala kod poslodavca da nekom od učesnika programa ponudi zaposlenje, a što bi trebalo da posluži u daljem kreiranju obrazovnog sistema u Crnoj Gori.

Aktivnost 3: Programa stručnog osposobljavanja svršenih srednjoškolaca

Programom stručnog osposobljavanja svršenih srednjoškolaca treba da se da značaj kvalifikovanih kadrova sa srednjom stručnom spremom za razvojne sektore crnogorske ekonomije, kao što su turizam, poljoprivreda, energetika i drugi. Stručno osposobljavanje bi predstavljalo vid pružanja podrške mladim licima sa stečenim srednjoškolskim obrazovanjem i bez radnog staža da, kroz višemjesečni proces osposobljavanja, steknu znanja, vještine i kompetencije za samostalno obavljanje posla, kako bi, kroz povezivanje sa poslodavcima na ovaj način, mogli lakše doći do zaposlenja.

U cilju realizacije ovog program već su napravljeni početni koraci. Urađena je Analiza modela Programa stručnog osposobljavanja svršenih srednjoškolaca koja je definisala listu profesija/područja rada koje su, na osnovu više analiza odrađenih od strane javnog i privatnog sektora, potrebne tržištu i koje se prvenstveno odnose na III stepen stručne sprede: mašinstvo i obrada metala, elektrotehnika, geodezija i građevinarstvo, poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane, šumarstvo i obrada drveta, trgovina, ugostiteljstvo i turizam.

Uslov za otpočinjanje programa predstavlja usvajanje Zakona o stručnom osposobljavanju lica sa stečenim stručnim obrazovanjem i Pravilnika o načinu objavljivanja javnog poziva, postupku i načinu odabira korisnika stručnog osposobljavanja lica sa stečenim stručnim obrazovanjem.

Aktivnost 4: Realizacija mjere aktivne politike zapošljavanje kroz novi pilot program za mlade "Mladi su naš potencijal, pružimo im šansu"

Ovim programom želi se pružiti podrška mladim u rješavanju problema nezaposlenosti podizanjem njihovih preduzetničkih kapaciteta; razvoj ljudskih resursa u cilju unapređenja tehnologije rada i stvaranja uslova za razvoj centara za mlade; podsticanje razvoja partnerskog pristupa u rješavanju problema iz oblasti zapošljavanja kroz osnivanje lokalnih timova za zapošljavanje.

Mjera 4: Unapređenje dizajna i implementacije aktivnih mjera, kroz jačanje modela monitoringa i evaluacije postojećih mjera aktivne politike na tržištu rada

Zakonom o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti ("Sl.list CG", br.14/10,45/12 i 61/13) propisano je, da aktivnu politiku zapošljavanja čine planovi, programi i mjere usmjerene ka povećanju zaposlenosti, odnosno smanjenju nezaposlenosti. Aktivna politika zapošljavanja utvrđuje se nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa.

Mjere aktivne politike zapošljavanje predstavljaju direktnu intervenciju na tržištu rada koje su usmjerene na eliminisanju kratkoročnih, ali i dugoročnim problema na području tržišta rada i zapošljavanje. Osnovni cilj ovih mjera je povećanje zapošljivosti nezaposlenih lica, odnosno onih koji traže posao, a u konačnom doprinose i povećanju opšte zaposlenosti odnosno povećanju ekonomske aktivnosti u jednoj ekonomiji. Takođe, ovim mjerama se pokušava umanjiti nesklad između ponude i tražnje na tržištu rada, odnosno između zanimanja koja su na raspolaganju i zanimanja koja se traže.

Intervencije na tržištu rada kroz mjere aktivne politike zapošljavanje sprovode se u cilju:

- povećanja konkurentnosti nezaposlenih lica i sticanja novih znanja i vještina: programi obrazovanja i osposobljavanja nezaposlenih lica, javni radovi, programe pružanja pomoći mladima da steknu prvo praktično iskustvo, stimulisanja zapošljavanja mladih na sezonskim poslovima i druge programe;
- povećanja samozapošljavanja: programi stimulisanja preduzetništva, kroz dodjelu kredita za samozapošljavanje nezaposlenih lica i obuku za preduzetnike i lica koja započinju biznis;
- integracije u zapošljavanje lica sa invaliditetom i teže zapošljivih lica: programi profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom, pripadnika RE populacije, programi aktivne politike zapošljavanja za ova lica i druge programe u cilju povećanja zaposlenosti

Sa druge strane monitoring i evaluacija aktivnih mjera je posebno važno ili može se reći i ključno za procjenu i povećanje njihove efikasnosti. Dodatno praksa zemalja Evropske unije pokazuje da dizajn aktivnih politika zapošljavanje ide ka kreiranju instrumenata prema pojedinačnim potrebama korisnika, a njihovo praćenje i procjena efikasnosti će biti neophodna za dobijanje Evropskih fondova.

Aktivnost 1: Realizacija aktivnih mjera u cilju:

- a) povećanja konkurentnosti nezaposlenih lica i sticanja novih znanja i vještina;
- b) povećanja samozapošljavanja;
- c) integracije u zapošljavanje lica sa invaliditetom i teže zapošljivih lica.

Osnovni cilj ovih aktivnosti predstavlja povećanje znanja i vještina nezaposlenih lica u cilju njihovog lakšeg pronalaženja zaposlenja i stvaranje konkurentne radne snage u Crnoj Gori, kao i integracija osjetljivih i teže zapošljivih lica u tržište rada. Samim tim umanjije se nasklad između ponude i tražnje za radnom snagom, a što doprinosi povećanju opšte stope zaposlenosti.

Aktivnost 2: Sprovođenje projekta evaluacija aktivnih mjera politika zapošljavanje

Visina sredstava koja se opredjeljuju za mjere aktivne politike zapošljavanje je ograničena i u prethodnom periodu nije bilo povećanja izdvajanja za ove namjene. Stoga je neophodno sredstva usmjeriti na one programe koji su pokazali najveću efikasnost.

Kroz projekat treba da se utvrde efekti aktivnih politika zapošljavanja u Crnoj Gori na bazi iskustva zemalja regiona i pojedinih zemalja EU i utvrđivanje metodološkog okvira za praćenje i evaluaciju pojedinih aktivnih politika zapošljavanje.

Aktivnost 3: Kontinuirano praćenje i evaluacija mjera aktivne politike zapošljavanja

Primjena metodologije za praćenje i evaluaciju i definisanje seta aktivnih mjera treba da utvrdi efekte mjera aktivne politike zapošljavanje i da da preporuke za njihovo unapređenje ili eventualno ukidanje ukoliko mjera ne daje zadovoljavajuće efekte.

Mjera 5: Povećanje sredstava za finansiranje aktivne politike zapošljavanje

S obzirom na makroekonomsku situaciju u Crnoj Gori i posljedična budžetska ograničenja ne može se očekivati dalja finansijska ekspanzija sredstava za realizaciju programa zapošljavanja..

Sa druge strane reformski procesi vezani za pristupanje Uniji, između ostalih i reforme u obrazovanju i tržištu rada, biće podržani kroz evropske projekte i sredstva. Tako, kroz IPA IV komponenta –Razvoj ljudskih resursa, odnosno kroz **Operativni program “Razvoj ljudskih reusra 2012-2013” dostupna su sredstva** koja podstiču mjere usmjerene na oblasti zapošljavanje, tržišta rada, obrazovanja, nauke i istraživanja i socijalne inkluzije, a koja se realizuju kroz četiri prioriteta.

Kroz prioritet 1 - Efikasne i inkluzivne mjere aktivne politike zapošljavanje, odnosno mjeru 1.1 – Podrška sprovođenju najdjelotvornijih mjera tržišta rada za kvalitet radne snage i zapošljavanje do kraja 2017. godine je planirano da se realizuju projekti čiji je cilj bolje povezivanje ponude i tražnje na tržištu rada kroz optimizaciju aktivnih mjera za zapošljavanje u smislu fokusiranja na dugoročno nezaposlene alica, žene i mlade, te na obuku i osposobljavanje zaposlenih u institucijama tržišta rada za unapređenje njihovih vještina za razvoj, ocjenu, sprovođenje, praćenje i evaluaciju aktivnih mjera tržišta rada vodeći računa o regionalnom, tj. lokalnom principu.

Aktivnost 1: Realizacija Ugovora o uslugama

Za realizaciju ove aktivnosti opredijeljen je ukupan iznos od 1 milion eura od čega je 85% udio kofinansiranja EU, dok je 15% nacionalno kofinansiranje. Kroz ovaj ugovor će se prvenstveno pružiti podrška u obučavanju zaposlenih u Ministarstvu rada i socijalnog staranja i Zavodu za zapošljavanje za izradu, ocjenu, upravljanje i evaluaciju aktivnih mjera tržišta rada, kao i u pripremanju projektnih ideja i razvijanju projekata na lokalnom nivou.

Očekivana realizacija ove aktivnosti je oktobar 2015. godine.

Aktivnost 2: Realizacija grant šema

Za dodjelu sredstava putem grant šema opredijeljen je iznos od 1.298.884,00 € od čega 85% je udio EU, a 15% udio nacionalnog kofinansiranja. Dodjelom grantova, odnosno ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava, planira se pružiti podrška projektima koji će kroz programe obrzovanja i osposobljavanja povećati zapošljivost nezaposlenih lica sa posebnim fokusom na dugotrajno nezaposlene, mlade i žene i odgovoriti na potrebe poslodavaca za radnom snagom

Očekivna realizacija ove aktivnosti je mart-april 2016. godine

Mjera 6: Unapređenje zakonskog okvira na tržištu rada, u cilju daljeg povećanja fleksibilnosti i mobilnosti na tržištu rada.

Generalno, radno zakonodavstvo je u znatnoj mjeri unaprijeđeno, kako u pravcu harmonizacije sa EU standardima tako i u cilju ostvarivanja veće fleksibilnosti tržišta rada.

Zakon o radu („Sl. list CG”, br. 49/08, 59/11, 66/12 i 31/14) je u potpunosti usklađen sa Direktivom Vijeća 1999/70 o Okvirnom sporazumu o radu na određeno vrijeme koji su sklopili ETUC, UNICE i CEEP i Direktivom

Vijeća 75/117/EEZ o usklađivanju zakona država članica koji se odnose na primjenu načela jednake plate za muškarce i žene.

Članom 150 Zakona omogućena je potpuna sloboda pregovaranja na nacionalnom nivou, granskom nivou i kod poslodavca pri zaključivanju kolektivnih ugovora.

Novi Opšti kolektivni ugovor koji je potpisan u martu 2014. godine, a koji se odnosi i na javni i na privatni sektor, stvoreni su uslovi za povećanje fleksibilnosti na tržištu rada. Omogućeno je lakše otpuštanje zaposlenih, uvođenjem odredaba koje se odnose na otkaz ugovora o radu.

Aktivnost 1: Donošenje novog Zakona o radu 2017.godine

Akcionim planom za poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje, na koji je Evropka komisija dala saglasnost, predviđeno je donošenje novog Zakona o radu tokom 2017. godine, kojim će se izvršiti usklađivanje sa propisima Evropske unije i standardima Međunarodne organizacije rada (konvencije i preporuke).